

Förenklat beslutsfattande om hemtjänst för äldre

Sammanfattning

Utskottet ställer sig bakom regeringens förslag till ändring i socialtjänstlagen.

Den lagändring som utskottet tillstyrker innebär att socialnämnden utan föregående behovsprövning får erbjuda hemtjänst till äldre personer. Ett sådant erbjudande förutsätter att den äldre personen har informerats om i vilken utsträckning och på vilket sätt han eller hon kan påverka utförandet av insatserna, på vilket sätt kommunen följer upp insatserna och om rätten att alltid kunna ansöka om bistånd enligt 4 kap. 1 § SoL. Kommunen ska följa upp insatserna som har erbjudits med utgångspunkt i kommunens riktlinjer, insatsernas kvalitet och värdegrunden för äldre.

Lagändringen föreslås träda i kraft den 1 juli 2018.

Utskottet föreslår att riksdagen avslår ett yrkande i en följdmotion.

I betänkandet finns en reservation (SD).

Behandlade förslag

Proposition 2017/18:106 Förenklat beslutsfattande om hemtjänst för äldre.

Ett yrkande i en följdmotion.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	4
Ärendet och dess beredning.....	4
Propositionens huvudsakliga innehåll	4
Utskottets överväganden.....	5
Förenklat beslutsfattande om hemtjänst för äldre	5
Reservationer	9
Nationella riktlinjer för ett förenklat beslutsfattande om hemtjänst för äldre, punkt 2 (SD)	9
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	10
Propositionen	10
Följdmotionen	10
<i>Bilaga 2</i>	
Regeringens lagförslag	11

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Regeringens lagförslag

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453).

Därmed bifaller riksdagen proposition 2017/18:106.

2. Nationella riktlinjer för ett förenklat beslutsfattande om hemtjänst för äldre

Riksdagen avslår motion

2017/18:4057 av Per Ramhorn m.fl. (SD).

Reservation (SD)

Stockholm den 15 maj 2018

På socialutskottets vägnar

Emma Henriksson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Emma Henriksson (KD), Anna-Lena Sörenson (S), Camilla Waltersson Grönvall (M), Lennart Axelsson (S), Katarina Brännström (M), Per Ramhorn (SD), Amir Adan (M), Mikael Dahlqvist (S), Anders W Jonsson (C), Jan Lindholm (MP), Kristina Nilsson (S), Barbro Westerholm (L), Karin Rågsjö (V), Hans Hoff (S), Yasmine Larsson (S), Ann-Britt Åsebol (M) och Christina Östberg (SD).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

I betänkandet behandlar utskottet regeringens proposition 2017/18:106 Förenklat beslutsfattande om hemtjänst för äldre och ett yrkande i en följdmotion.

Regeringens förslag till riksdagsbeslut och förslaget i motionen finns i bilaga 1. Regeringens lagförslag finns i bilaga 2.

I propositionen finns en redogörelse för ärendets beredning fram till regeringens beslut om propositionen.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att det i socialtjänstlagen (2001:453), förkortad SoL, ska införas en ny bestämmelse med innebörden att socialnämnden utan föregående behovsprövning får erbjuda hemtjänst till äldre personer. Syftet är att ge de kommuner som så önskar möjlighet att bevilja äldre kvinnor och män insatser inom äldreomsorg på ett enklare sätt och med större utrymme för delaktighet och självbestämmande. Ett sådant erbjudande förutsätter att den äldre personen har informerats om i vilken utsträckning och på vilket sätt han eller hon kan påverka utförandet av insatserna, på vilket sätt kommunen följer upp insatserna och rätten att alltid kunna ansöka om bistånd enligt 4 kap. 1 § SoL. Korttidsplats ska inte kunna erbjudas utan föregående behovsprövning. Vidare föreslås att kommunen ska följa upp insatserna som har erbjudits med utgångspunkt i kommunens riktlinjer, insatsernas kvalitet och värdegrunden för äldre och att kommunen i sina riktlinjer närmare ska precisera villkoren för de insatser som kommunen erbjuder.

Socialstyrelsen får i uppdrag att ge förslag på hur statistikuppgifter om de insatser som beviljas utifrån den nya bestämmelsen ska redovisas. Socialstyrelsen får även i uppdrag att utvärdera tillämpningen av den nya bestämmelsen med fokus på en jämlik och jämställd äldreomsorg och på hur den nya bestämmelsen påverkar äldre kvinnor och män med nedsatt kognitiv förmåga.

Lagändringen föreslås träda i kraft den 1 juli 2018.

Utskottets överväganden

Förenklat beslutsfattande om hemtjänst för äldre

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen antar regeringens lagförslag och avslår ett motionsyrkande om nationella riktlinjer för förenklat beslutsfattande om hemtjänst för äldre.

Jämför reservationen (SD).

Propositionen

Befogenhet att erbjuda äldre personer hemtjänst utan föregående behovsprövning

Regeringen föreslår i propositionen att socialnämnden utan föregående behovsprövning ska få erbjuda hemtjänst till äldre personer. Ett sådant erbjudande förutsätter att den äldre personen har informerats om i vilken utsträckning och på vilket sätt han eller hon kan påverka utförandet av insatserna, på vilket sätt kommunen följer upp insatserna och rätten att alltid kunna ansöka om bistånd enligt 4 kap. 1 § SoL. Enligt regeringen bör korttidsplats inte kunna erbjudas utan föregående behovsprövning.

Genom den nya bestämmelsen får kommunerna vidgade befogenheter att utveckla nya former för att erbjuda service och omsorg till äldre kvinnor och män. Bestämmelsen är frivillig för kommunerna att tillämpa och är förenad med villkor för att säkerställa att enskilda personer inte får sina rättigheter försvagade. Det är kommunen som ska ta emot och handlägga ansökningar om hemtjänst utan föregående behovsprövning.

Syftet är att ge de kommuner som så önskar möjlighet att bevilja äldre kvinnor och män insatser inom äldreomsorg på ett enklare sätt och med större utrymme för delaktighet och självbestämmande. Den nya bestämmelsen gör det även möjligt för kommuner att tona ned ett resurskrävande inledande utredningsarbete till förmån för att utveckla uppföljning av kvalitet, nöjdhet och effektivitet. Förslaget förstärker även inslagen av förebyggande insatser genom att generella hemtjänstinsatser tillgängliggörs i ett tidigare skede, vilket kan minska eller skjuta upp behovet av mer omfattande äldreomsorg.

Genom att socialtjänstlagen inte preciserar vad som menas med äldre ligger det inom kommunernas befogenhet att i sina riktlinjer för handläggning närmare kunna precisera vilken ålder som kan anses vara vägledande vid handläggningen av olika typer av ärenden om ansökningar om hjälp och stöd till äldre personer. Förbudet mot diskriminering på grund av ålder regleras i diskrimineringslagen (2008:567) och omfattar bl.a. socialtjänsten. På socialtjänstområdet är det – liksom på hälso- och sjukvårdens område – den

enskildes behov som ska styra insatserna. Eftersom de föreslagna bestämmelserna inte innehåller en nationellt bestämd åldersgräns blir det kommunerna som vid en prövning om påstådd diskriminering ska visa att denna särbehandling på grund av ålder utanför det lagreglerade området har ett berättigat syfte och att de medel som används är lämpliga och nödvändiga för att nå syftet.

Hemtjänst

Den nya bestämmelsen föreslås gälla för hemtjänstinsatser. Enligt Socialstyrelsens termbank avses med hemtjänst bistånd i form av service och personlig omvårdnad i den enskildes bostad eller motsvarande. Service är t.ex. praktisk hjälp med bostadens skötsel, hjälp med inköp, ärenden på post och bank, tillredning av måltider samt distribution av färdiglagad mat. Med personlig omvårdnad avses insatser som därutöver behövs för att tillgodose fysiska, psykiska och sociala behov. Det kan också vara ledsagning eller andra insatser som behövs för att bryta isolering eller insatser för att den enskilde ska känna sig trygg och säker i det egna hemmet. I begreppet hemtjänst ingår även avlösning av anhörigvårdare i hemmet. Trygghetslarm är också en sådan insats som innefattas i begreppet hemtjänst. Det finns enligt regeringens mening inga skäl att närmare specificera de insatser som kan ingå utan det bör vara upp till varje kommun att i sina riktlinjer närmare precisera de hemtjänstinsatser som kan komma i fråga utan föregående behovsprövning.

Information till den äldre personen

Tillämpningen av den nya bestämmelsen ställer enligt regeringen krav på att biståndshandläggaren är lyhörd för den enskildes behov. Handläggaren ska även kunna bedöma om den enskilde har förmåga att tillgodogöra sig den information som ges. Regeringen anser därför att det är viktigt att informationen lämnas på ett sådant sätt att äldre personer med olika former av funktionsnedsättning ges reella möjligheter att tillgodogöra sig den. I de fall biståndshandläggaren gör bedömningen att den äldre inte förmår tillgodogöra sig informationen, ska det göras en utredning enligt 11 kap. § SoL om rätten till bistånd enligt 4 kap. 1 § SoL. Kommunen måste även försäkra sig om att den som ansöker om hemtjänst utan föregående behovsprövning är införstådd med hur den löpande uppföljningen kommer att genomföras och att rätten att ansöka om bistånd enligt 4 kap. 1 § är oförändrad. Eftersom syftet med den nya bestämmelsen är att öka den äldres självbestämmande och delaktighet anser regeringen att informationsinsatser ska vara ett villkor för att en kommun ska få erbjuda hemtjänst till äldre personer utan föregående behovsprövning.

Möjlighet att påverka utförandet av insatserna

Regeringen anför att delaktighet och inflytande innebär att den äldre ska kunna påverka hur insatserna ska utformas. Genom ett rambeslut i enlighet med kommunala riktlinjer kan insatserna tillhandahållas snabbare, enklare och med ett tydligt angett utrymme för hur den enskilde kan påverka insatsernas innehåll och utförande. Det kan t.ex. handla om att i stället för en planerad

städning få hjälp med att ta sig till frisören eller att få en tidning eller bok uppläst. Det viktiga vad gäller byte av insatser är att personalen och den äldre personen i sitt möte talar om vad som är möjligt att utföra inom ramen för de kommunala riktlinjerna.

Uppföljning av insatser som kan erbjudas äldre utan föregående behovsprövning

Regeringen föreslår att kommunen ska följa upp de insatser som har erbjudits med utgångspunkt i kommunens riktlinjer, insatsernas kvalitet och värdegrunden för äldre. Kommunen bör i sina riktlinjer närmare precisera villkoren för de insatser som kommunen erbjuder.

Av propositionen framgår att de beslutade insatserna kan utföras antingen i kommunal regi eller av privata utförare från vilka kommunen upphandlar tjänster. Det är alltid den beslutande nämnden som har ansvaret för att den enskilde verkligen får det bistånd som har beviljats, oavsett om det är den beslutande nämnden själv, en annan nämnd eller en privat utförare som verkställer det beslutade biståndet. Med detta ansvar följer en skyldighet att dokumentera att beslutet har verkställts samt att följa upp det beviljade biståndet (prop. 2005/06:115 s. 118). Kommunen har det yttersta ansvaret för att enskilda får den hjälp och det stöd som de behöver samt att insatserna är av god kvalitet (2 kap. 1 § och 3 kap. 3 § SoL). Privata utförare som utför insatser enligt SoL har dock ett eget ansvar för att insatserna är av god kvalitet, att personalen har lämplig utbildning och erfarenhet och för att kvaliteten i verksamheten systematiskt utvecklas och säkras.

Mot bakgrund av att insatserna som föreslås i propositionen ska kunna erbjudas utan föregående behovsprövning, är utgångspunkten för uppföljningen inte den enskildes behov i det enskilda fallet. Utgångspunkten blir i stället brukarnas uppfattning om tjänsterna, hur tjänsterna motsvarar kommunens riktlinjer och hur de förhåller sig till kravet på god kvalitet enligt 3 kap. 3 § SoL och till värdegrunden så som den kommer till uttryck i 5 kap. 4 § SoL. Kommunernas riktlinjer måste vara tydliga så att det är möjligt att göra en sådan bedömning.

Uppdrag till Socialstyrelsen att följa utvecklingen

I propositionen anger regeringen att en viktig del i ett kvalitetsutvecklingsarbete är att det finns statistik som gör att man kan följa utvecklingen på området. Det är även viktigt att metoder och resultat kan jämföras. I dag är socialnämnderna skyldiga att lämna statistiska uppgifter om insatser till äldre enligt Socialstyrelsens föreskrifter (HSLF-FS 2016:86). Dessa uppgifter ligger bl.a. till grund för Socialstyrelsens arbete med öppna jämförelser. Som ett led i att följa utvecklingen på området och att kunna möjliggöra jämförelser mellan och inom kommuner, anser regeringen att Socialstyrelsen bör få i uppdrag att närmare analysera samt ge förslag på hur statistikuppgifter om de insatser som beviljas utifrån den nya bestämmelsen ska redovisas på ett

lämpligt sätt. Därefter bör Socialstyrelsen få i uppdrag att följa upp och utvärdera tillämpningen av den nya bestämmelsen om förenklat beslutsfattande med fokus på förslaget effekt på en jämlik och jämställd äldreomsorg och på hur den nya bestämmelsen påverkar äldre kvinnor och män med nedsatt kognitiv förmåga.

Motionen

I motion 2017/18:4057 av Per Ramhorn m.fl. (SD) föreslås ett tillkännagivande om att en lämplig myndighet bör ta fram nationella riktlinjer för ett förenklat beslutsfattande om hemtjänst för äldre för att få en mer jämlik äldreomsorg och för att minska de regionala skillnaderna.

Utskottets ställningstagande

Utskottet välkomnar regeringens förslag om förenklat beslutsfattande om hemtjänst för äldre och konstaterar att det inte har väckts någon motion som går emot att riksdagen nu antar regeringens förslag. Utskottet anser således att riksdagen av de skäl som anges i propositionen bör anta regeringens lagförslag.

Utskottet delar regeringens bedömning att Socialstyrelsen bör få i uppdrag att närmare analysera samt ge förslag på hur statistikuppgifter om de insatser som beviljas utifrån den nya bestämmelsen ska redovisas på ett lämpligt sätt. Socialstyrelsen bör därefter få i uppdrag att följa upp och utvärdera tillämpningen av den nya bestämmelsen om förenklat beslutsfattande med fokus på förslaget effekt på en jämlik och jämställd äldreomsorg och på hur den nya bestämmelsen påverkar äldre kvinnor och män med nedsatt kognitiv förmåga. Utskottet anser inte att riksdagen behöver ta något initiativ med anledning av motion 2017/18:4057 (SD). Motionen bör avslås.

Reservationer

Nationella riktlinjer för ett förenklat beslutsfattande om hemtjänst för äldre, punkt 2 (SD)

av Per Ramhorn (SD) och Christina Östberg (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2017/18:4057 av Per Ramhorn m.fl. (SD).

Ställningstagande

Vi anser att det finns risker med lagförslaget som kan leda till omotiverade ökade regionala skillnader och att den enskildes rätt till insatser kan komma att variera beroende på var i landet han eller hon bor. De kommunala riktlinjernas olika utformning kan enligt vår mening leda till varierande beslut mellan olika kommuner samtidigt som de tar sikte på att hålla nere utgifterna.

För att få en mer jämlik äldreomsorg och för att minska de regionala skillnaderna bör därför regeringen uppdra åt en lämplig myndighet att ta fram nationella riktlinjer för ett förenklat beslutsfattande om hemtjänst för äldre. Dessa riktlinjer ska vara vägledande för kommunerna och ha fokus på en jämlik och jämställd äldreomsorg.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

Proposition 2017/18:106 Förenklat beslutsfattande om hemtjänst för äldre:

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453).

Följdmotionen

2017/18:4057 av Per Ramhorn m.fl. (SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en lämplig myndighet bör ta fram nationella riktlinjer för ett förenklat beslutsfattande om hemtjänst för äldre och tillkännager detta för regeringen.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

Förslag till lag om ändring i
socialtjänstlagen (2001:453)

Härigenom föreskrivs att det i socialtjänstlagen (2001:453) ska införas en ny paragraf, 4 kap. 2 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.**2 a §**

Socialnämnden får utan föregående behovsprövning erbjuda hemtjänst till äldre personer.

Ett sådant erbjudande förutsätter att den äldre personen har informerats om:

- 1. i vilken utsträckning och på vilket sätt han eller hon kan påverka utförandet av insatserna,*
- 2. på vilket sätt kommunen följer upp insatserna, och*
- 3. rätten att alltid kunna ansöka om bistånd enligt 1 §.*

Kommunen ska följa upp insatserna med utgångspunkt i kommunens riktlinjer, insatsernas kvalitet enligt 3 kap. 3 § och värdegrunden i 5 kap. 4 §.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2018.